

АННОТАЦІЯ

Крюкова И.О., Кравчук А.А. Теневая экономика: современные тенденции развития.

В статье исследованы теоретические принципы функционирования теневой экономики и проанализированы современные тенденции развития. Сосредоточено внимание на определении природы и причинах возникновения этого явления, а также следствий, которые порождает теневая экономика. Выделено и обосновано сущность дестабилизирующих факторов явлений, возникающих под влиянием функционирования теневых процессов в экономике страны. Сформулированы направления детенезации экономических процессов в государстве.

Ключевые слова: теневая экономика, специфика и причины теневой экономики, тенезация, государственное регулирование, экономическая безопасность, детенезация.

УДК 338.432:330.341.1

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПРАКТИКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

В.Г. Курносенко, Г.І. Дідур

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

Анотація. В аграрній галузі економіки України більше половини сільськогосподарської продукції виробляється в особистих селянських та дрібнотоварних фермерських господарствах, що суттєво ускладнює впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і передової практики. З метою активізації даних процесів обґрунтовується необхідність інтеграції виробничих ресурсів дрібних товаровиробників через створення

безприбуткових обслуговуючих кооперативів. Членство в обслуговуючих кооперативах дасть можливість дрібним товаровиробникам отримувати додатковий прибуток, що утворюється на стадії реалізації вирощеної продукції, до якого раніше їх не підпускали багаточисельні посередники.

Для того, щоб перейти на новий більш високий рівень розвитку в статті рекомендується створення обласного інноваційного кластеру, який буде забезпечувати виробників товарної сільськогосподарської продукції елітним насінням нових, високоврожайних сортів, новими породами перспективних ліній тварин, новітніми технологіями. Участь у кластерних утвореннях дасть можливість дрібним товаровиробникам вийти на світовий ринок і отримувати додаткові прибутки.

Ключові слова: *інновації; інноваційний кластер; конкурентоспроможність; науково-технічний прогрес; обслуговуючий кооператив; особисте селянське господарство; фермерське господарство.*

Вступ. Актуальність науково-прикладного опрацювання процесів активізації інноваційного розвитку аграрних формувань визначається необхідністю підвищення їх конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках. Стабілізація сільськогосподарського виробництва, вихід його з критичного стану можливі лише за умови обґрунтованого здійснення послідовної інтенсифікації всіх галузей аграрного сектору економіки на інноваційній основі. Розвиток інтенсифікації аграрного виробництва в даний час відбувається, передусім, у результаті змін кількісного та якісного складу матеріально-ресурсного потенціалу на основі досягнень науково-технічного прогресу.

Розвиток агропромислового виробництва залежить від рівня науково-технічного прогресу, широкого використання досягнень науки і техніки. Активізація інноваційної діяльності є одним із головних та ефективних факторів формування конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва.

Головними досягненнями інноваційної діяльності в сфері АПК є механізація та автоматизація виробництва, використання нових технологій та раціональних форм організації праці, створення нових, високоврожайних сортів і гібридів рослин, продуктивних порід тварин та інше.

Впровадження інновацій в практику сільськогосподарського виробництва має привести до розширення пропозиції виробленої продукції на аграрному ринку, зростання якості продуктів і послуг підприємств, досягнення високої продуктивності, реалізації стратегічних планів аграрних формувань та сприяти підвищенню професійно-кваліфікаційного рівня персоналу.

Сучасна інноваційна ситуація в Україні характеризується появою нових високоефективних відкриттів і низьким рівнем їх впровадження у реальну практику виробництва через складний фінансовий стан аграрних формувань.

Актуальність інноваційного розвитку аграрних формувань зростає в зв'язку з різким загостренням конкуренції на аграрному ринку, особливо з боку зарубіжних товаровиробників після запровадження в Україні зони вільної торгівлі з країнами Євросоюзу.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що теоретичним та прикладним аспектам розвитку науково-технічного прогресу в АПК і впровадженню інновацій в практику сільськогосподарського виробництва приділили багато уваги в своїх публікаціях такі вчені, як П.І.Гайдуцький, М.Я. Дем'яненко, Й.С.Завадський, М.В.Зубець, М.М.Кропивко, Ю.Я.Лузан, Ю.О.Лупенко, М.Й.Малік, П.Т. Саблук, Б.Й. Пасхавер та багато інших вітчизняних і зарубіжних науковців. В їх публікаціях більш ніж переконливо доведено, що переважна більшість дрібних та середніх господарських структур не можуть одержати доступ до вигідних каналів реалізації вирощеної продукції. Вирішення даної проблеми вбачається через розвиток безприбуткової обслуговуючої кооперації. Створення власних збутових кооперативів дасть змогу дрібним та середнім товаровиробникам формувати крупні партії товарів і боротися за свою нішу не лише на вітчизняному, а й на світовому ринках без послуг посередників.

Разом з тим, як показує практика, заходів з розвитку обслуговуючої кооперації недостатньо для завоювання вигідних позицій виробниками сільськогосподарської продукції на аграрному ринку. Набагато ефективнішою є інтеграція агропромислового виробництва на кластерних засадах, яка здатна забезпечити суттєву активізацію інноваційного розвитку аграрних формувань, прискорити процеси впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практику сільськогосподарського виробництва.

Мета статті: пошук шляхів активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств і прискорення впровадження інновацій в практику виробництва.

Виклад основних результатів дослідження. Впровадження досягнень науково – технічного прогресу в практику сільськогосподарського виробництва залежить від великої кількості факторів, в тім числі і від розмірів аграрних формувань. В результаті структурної перебудови сільського господарства та розвитку приватних форм господарювання сформувалися господарські структури, які в своїй більшості представлено організаційно-правовими формами малого аграрного бізнесу. За даними Держкомстату станом на 1.01.2015 року в Україні зареєстровано 32,1 тис. фермерських господарств (ФГ), в користуванні яких було 4,7 млн. га сільгоспугідь, що становить 13 % від загальної земельної площі. В середньому одне господарство обробляло 141.4 га площі ріллі, в кожному з них працювало 3 працівника, в тім числі 2 найманих.

Фермерські господарства України роблять суттєвий внесок у загальнодержавне виробництво продукції сільського господарства. Частка зерна, що виробляється фермерами у валовому виробництві України становить 12 %, соняшнику – 19 %, продукції тваринництва за видами – від 1 до 3 %.

Крім цього, в Україні налічується 4241,6 тисяч особистих селянських господарств із загальною площею земельних ділянок 6445,8 тис. га. Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства: рослинництва – 45,0%, тваринництва – 55,1 % [1].

Великий внесок особистих селянських і фермерських господарств у загальнодержавне виробництво сільськогосподарської продукції не корелюється з матеріальною винагородою за важку селянську працю. Дрібні сільськогосподарські товаровиробники не можуть конкурувати на внутрішніх аграрних ринках з крупними бізнесовими структурами. На світові ринки їх не пускають посередники, які часто закупають вирощене збіжжя прямо з поля, без необхідного доочищення та доведення до вимог державних стандартів. Ціна на таку продукцію значно нижче ринкової, що відбивається на кінцевих результатах діяльності товаровиробника.

Фермери виходять на ринок з невеликими партіями товарної продукції, як правило, вони діють розрізнено і не впливають на формування ціни. В Україні це давно стало прерогативою переробника або посередника. Виробнику сільськогосподарської продукції нічого не залишається як погодитися з запропонованою ціною, яка може виявитися нижчою за понесені витрати і випадки такі, на жаль, не поодинокі.

Що можна порекомендувати дрібним виробникам аграрної товарної продукції в таких умовах? Досвід підприємницької діяльності розвинених країн світу підказує такий вихід: інтеграція можливостей дрібних товаровиробників через створення обслуговуючих безприбуткових кооперативів. Схематично це виглядає наступним чином. Дрібні виробники сільськогосподарської продукції на певній території об'єднують свої зусилля і створюють збутовий (постачальницький, постачальницько-збутовий, багатофункціональний) обслуговуючий кооператив. Дрібні партії товару вони об'єднують в крупні лоти з якими виходять на внутрішній ринок і виступають уже не як розрізнені дрібні товаровиробники, з якими ніхто не рахується, а як рівноправні партнери з іншими учасниками ринку.

На великих потенційних можливостях обслуговуючої кооперації наголошували ще, як їх тепер називають, «класики кооперації»: М. Туган-Барановський, О.Чаянов, І.Ємельянов. Незважаючи на широку пропаганду потенційних можливостей обслуговуючої кооперації в аграрній економіці

сучасної України, яку багато років проводять В.Зіновчук, Л.Молдованенко, М.Малік, В. Гончаренко, М.Горбатюк, А.Пантелеймоненко та інші, широкого впровадження в практику аграрного виробництва вона не отримала. Дана проблема потребує термінового вирішення на державному рівні і додаткового наукового дослідження.

Ми глибоко переконані, що лише через розвиток обслуговуючої кооперації можливе широке залучення дрібних товаровиробників до інноваційно-інвестиційних процесів. Учасник збутового кооперативу отримує можливість реалізувати вирощену продукцію за кращими цінами а частину додаткового прибутку, може об'єднати з фінансами інших членів кооперативу для придбання нових технологій, чи нової техніки - на односібну купівлю яких не вистачає коштів. Крім того, інвестори скоріше будуть мати справу з кооперативом, як інтегрованим товаровиробником, ніж з кожним його учасником окремо. Беззаперечно підтримуємо В. В. Зіновчука, який стверджує, що «обслуговуючі кооперативи здатні відкрити доступ до цивілізованих ринкових відносин усім бажаючим товаровиробникам, незважаючи на їх правовий статус, масштаби господарювання, обсяги виробництва продукції. Саме завдяки сільгоспокооперативам і за їх допомогою аграрний сектор може забезпечити свою присутність і зміцнити конкурентні позиції як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках продовольства та сільськогосподарської сировини» [2]. Таким чином, вигода від кооперативної участі очевидна.

У свою чергу, перехід на більш високий рівень господарювання передбачає додаткове залучення коштів, які не може забезпечити обслуговуючий кооператив. Вирішення даної проблеми вимагає нових, більш ефективних рішень [3].

Враховуючи провідний зарубіжний досвід, можемо запропонувати формування інноваційного кластеру – науково-виробничого об'єднання із виробництва та постачання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню наукоємних товарів: високоврожайних сортів насіння

зернових і олійних культур, високопродуктивних порід худоби, інноваційних технологій (Рис.1).

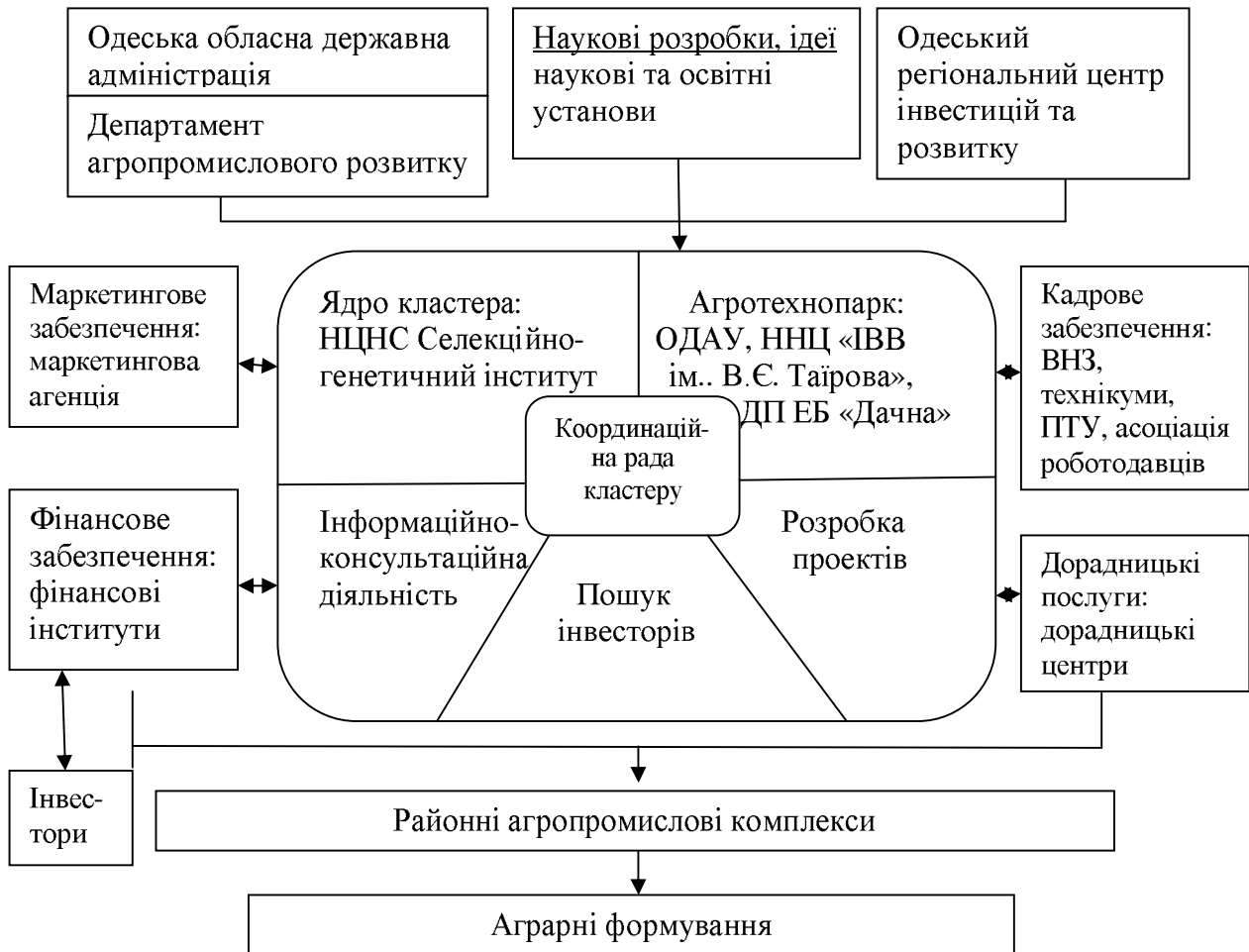

Рис.1. Модель інноваційного кластеру виробників сільськогосподарської продукції Одеської області

Одним із найскладніших завдань щодо формування інноваційного кластеру є створення ефективної організаційно-виробничої системи самоорганізації та самоуправління. Це зумовлено тим, що добровільне співробітництво підприємств і організацій – учасників кластеру зі збереженням їх юридичної, майнової та фінансової самостійності передбачає високий рівень координації зусиль усіх членів даного об'єднання.

Створення інноваційного кластеру, на нашу думку, значно прискорить розвиток аграрного сектора Одеської області, за рахунок акумуляції зусиль,

дасть можливість виробникам більш ефективно використовувати свої фінансові ресурси включаючи їх у виробництво конкурентоспроможної продукції.

Безпосередніми учасниками кластеру будуть підприємства, науково-дослідні інститути, консультаційні організації, фінансові інститути, асоціації підприємств та роботодавців.

Ініціатором створення такої структури в Одеській області, ядром кластера, може бути Одеський державний аграрний університет, або Національний центр насіннізнавства та сортовиведення «Селекційно-генетичний інститут» УААН України.

Координаційна рада кластеру буде наряду співпрацювати з усіма суб'єктами підприємницької діяльності, організаціями та установами, що сприятиме максимізації ефективності інноваційних процесів у сільському господарстві області і окремо кожного району.

Основними завданнями інноваційного кластеру аграрних товаровиробників мають стати:

- забезпечення сільськогосподарських товаровиробників і населення області: високоякісним насінням зернових і зернобобових культур, стійких проти посухи, шкідників і хвороб; високоякісним насінням олійних культур, адаптованих до місцевих умов; новими породами високопродуктивних тварин;
- модернізація і переоснащення виробничих потужностей аграрних формувань;
- оновлення парку сільськогосподарської техніки аграрних формувань;
- забезпечення сільськогосподарських товаровиробників новітніми технологіями;
- активізація інноваційних процесів в сільському господарстві.

Враховуючи світовий досвід функціонування кластерних структур основними принципами створення інноваційного кластера виробників сільськогосподарської продукції, на наш погляд мають бути:

- добровільна участь і відкритість членства у процесі створення і управління кластером;

- кооперація і довіра, що ґрунтується на паритетному обміні досвідом, інформацією між учасниками продуктового ланцюга;
- високі стандарти якості продукції, що виробляється;
- врахування специфіки територіально-регіонального аспекту, тісна взаємодія з органами влади та місцевого самоуправління;
- забезпечення здорового конкурентного середовища всередині кластеру;
- пріоритетності вибору напрямів науково-технічного і технологічного розвитку аграрної галузі;
- збалансованого розвитку усіх учасників;
- розподіл ризиків між учасниками;
- поетапне фінансування інноваційних проєктів;
- наявність третейського механізму вирішення господарських протиріч.

Врахування цих принципів в процесі формування і розвитку інноваційного кластеру дозволить сконцентрувати зусилля кожного з його учасників на досягнення загальної мети – стабільне зростання АПК області та його підприємств шляхом формування кластерного угруповання.

Висновки. Важливими напрямками активізації впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практику виробництва особистих селянських і фермерських господарств вважаємо їх інтеграцію шляхом створення обслуговуючих безприбуткових кооперативів. Це дозволить дрібним товаровиробникам відмовитися від послуг багаточисельних посередників і виступати на внутрішньому ринку як рівноправні партнери, приймаючи активну участь у формуванні ринкової ціни.

Для виходу на світові ринки необхідна більш глибока інтеграція. В даному випадку найбільш прийнятним рішенням буде кластерна форма регіональної взаємодії. Перш за все, необхідно здійснити організаційні заходи щодо формування і функціонування інноваційних кластерів для виробництва і постачання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню наукоємних товарів: насіння високоврожайних сортів сільськогосподарських

культур, високопродуктивного молодняка тварин та інноваційних технологій. У результаті будуть створені умови для підвищення конкурентоспроможності аграрних формувань усіх форм власності і господарювання.

Література

1. Карпенко О.В. Тенденції розвитку особистих селянських господарств у контексті складових економічної безпеки [Електронний ресурс] / О.В. Карпенко. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/42.pdf>
2. Зіновчук В.В. Економічна природа псевдо кооперативів та небезпека їх поширення в аграрному секторі України [Електронний ресурс] /В.В.Зіновчук – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua /2010-3/num/zinovchuk.htm>
3. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М.Ф.Кропивко// Економіка АПК. -2013. -№3. – С. 3-15.
4. Малік М.Й.Оцінка перспектив розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / М.Й. Малік, Р.Я. Корінець// Економіка АПК. - 2012. - №7. – С.3-8.

АННОТАЦІЯ

Курносенко В.Г., Дідур А.И. Пути активизации внедрения инноваций в практику сельскохозяйственного производства.

В сложившейся ситуации в аграрной отрасли Украины больше половины сельскохозяйственной продукции вырабатывается в личных подсобных и мелкотоварных фермерских хозяйствах, что существенно усложняет внедрение в производство новых достижений научно-технического прогресса. С целью активизации этих процессов в статье обосновывается необходимость интеграции материальных, финансовых и трудовых ресурсов мелких товаропроизводителей путем создания бесприбыльных обслуживающих кооперативов. Членство в сбытовых кооперативах даст возможность мелким товаропроизводителям получать дополнительную

прибыль, возникающую на стадии реализации выращенной продукции, к которой их не допускали многочисленные посредники.

Дополнительная прибыль позволяет мелким товаропроизводителям через кооператив закупать элитные семена, новые породы высокопродуктивных животных, новые технологии.

Для перехода на новый, более высокий уровень развития в статье рекомендуется мелким товаропроизводителям создавать кластерные образования: продуктовые, инновационные, многофункциональные. В статье обосновывается создание областного инновационного кластера, который на постоянной основе будет обеспечивать всех производителей товарной сельскохозяйственной продукции области новыми высокоурожайными семенами, новыми породами скота, новыми технологиями. Кластеризация позволит мелким товаропроизводителям выйти на мировые рынки сельскохозяйственной продукции и получать дополнительную прибыль.

Создание инновационного кластера существенно ускорит развитие аграрной отрасли области за счет интеграции усилий разрозненных товаропроизводителей и более эффективного использования финансовых ресурсов, путем включения их в производство конкурентоспособной продукции.

Ключевые слова: *инновации; инновационный кластер; конкурентоспособность; научно-технический прогресс, обслуживающий кооператив; личное крестьянское хозяйство, фермерское хозяйство, товаропроизводители.*

ANNOTATION

Kurnosenko V.G., Didur H.I. Ways to enhance the innovation into agricultural production practice.

In the present situation in the agrarian sector of Ukraine more than half of the agricultural products are produced on private farms and small-scaled farms which makes it particularly difficult to implement new achievements of scientific and technological progress. It is proved that the necessity of integration of material,

financial and human resources of small producers will activate these processes by creating unprofitable service cooperatives. Membership in marketing cooperatives will provide an opportunity to get additional profits for small producers, which occur at the selling stage of grown products to which producers were not let in by numerous intermediaries.

Additional profits make it possible for small producers to purchase elite seeds, new breeds of highly productive animals and new technologies through the cooperative .

To shift to the next, higher level of development it is recommended to small producers to create the clusters: food, innovative, multifunctional. In the article it is grounded the creation of a regional innovation cluster that is will provide all producers of commercial agricultural products in the region with new high-yielding seeds, new breeds of livestock, new technologies on a permanent basis. Clustering will allow smaller producers to enter the world agricultural markets and make additional profits.

Creating innovation cluster will essentially accelerate the development of the agricultural industry through the integration of efforts of uncoordinated producers and more efficient use of financial resources by incorporating them in the production of competitive products.

Keywords: *innovation; innovation cluster; competitiveness; scientific and technical progress; service cooperative; personal agriculture; farm; producers*